
ההיסטוריון שחזר מן הנפור

אחד מסיפורי ההצלחה הגדולים שהוליד הניסיון הזה היה ריצ'רד פייפס – איש אקדמיה ועובד שירות המדינה בארצות-הברית, שמילא תפקיד מכריע בחקר רוסיה מראשית ימיה של המלחמה הקרה. כהיסטוריון באוניברסיטת הרווארד בשנים שלאחר מלחמת העולם השנייה, כמבקר הדטאנט בשנות השבעים, כחבר בממשל רייגן בשנות השמונים וכאינטלקטואל שמרן ודעתן בשנות התשעים, תרם פייפס במידה בלתי מבוטלת לעיצוב דעת הקהל והמדיניות האמריקנית כלפי רוסיה. הופעת שני ספרים פרי עטו, החיבור האוטוביוגרפי חייח: זיכרונותיו של לא־שייך והמחקר ההיסטורי השמרנות הרוסית ומבקריה, מאפשרים לנו סוף־סוף לסקור ולנתח את הקריירה המרשימה שניהל לאורך יותר ממחצית מאה.

פייפס זכה לחיים ארוכים ומעוררי קנאה, אך ראשיתם הייתה רחוקה מלהיות מבטיחה. לרוע מזלו, הוא נולד לעם הלא־נכון, במקום הלא־נכון ובזמן הלא־נכון. רוב היהודים הפולנים שנולדו, כמותו, ב־1923, מצאו את מותם עשרים שנה אחר כך בידי המרצחים הנאצים; ואולם, פייפס ניצל מגורל מר זה הודות לאביו עתיר התושייה שהתברך ביכולת ראיית הנולד. בספרו חייח מתאר פייפס – בלשון המעטה האופיינית לו – את סיפור הימלטותה עוצר הנשימה של משפחתו מפולין לארצות-הברית. למרבה הצער,

Vixi: Memoirs of a Non-Belonger

by Richard Pipes

Yale University Press, 2003

264 עמודים

Russian Conservatism and Its Critics:
A Study in Political Culture

by Richard Pipes

Yale University Press, 2005

216 עמודים

ביקורת: מרשל פו

עם תום מלחמת העולם השנייה, הלחלה לפתע לתודעתם של האמריקנים ההכרה שאין הם יודעים כמעט דבר על אודות ברית-המועצות, בעלת בריתם במערכה נגד היטלר ומי שעתידה להפוך ליריבתם המרה במלחמה הקרה הממשמשת ובאה. פרט לעובדה שמעצמה זו מחזיקה בצבא איתן שהצליח להביס את גרמניה הנאצית במחיר כבד, הסתכמו השקפותיהם של האמריקנים בנוגע לברית-המועצות בקלישאות המוכרות על סלאבים ידועי סבל וקנאים קומוניסטים חמומי מוח. לפיכך, במהלך אמריקני פרגמטי טיפוס, החלה ארצות-הברית בהכשרת מומחים שתפקידם יהיה חשיפת פניה האמיתיות של המעצמה הסובייטית.

הוא לא נאלץ להמתין זמן רב כדי לשרת את ארצו, וכבר בינואר 1942 גויס לחיל האוויר האמריקני. הגם ששירותו הצבאי של פייפס היה קצר וחסר ייחוד, הוא החל להתעניין במהלכו בהיסטוריה הרוסית – נושא שעתיד להעסיקו ולהתוות את מסלול חייו מעתה ואילך.

משנכח כי ייטיב לשרת את המאמץ המלחמתי של ארצו כאינטלקטואל ולא כחייל חמוש, נרשם פייפס לתכנית ללימוד השפה הרוסית באוניברסיטת קורנל. מאחר ששפת אמו הייתה פולנית, לא התקשה בלימוד הלשון החדשה. הייתה זו יריית הפתיחה הצנועה של המאמץ האמריקני להכשרת סובייטולוגים מומחים, והיא העניקה לפייפס הזדמנות לערוך היכרות ראשונה עם רוסיה ועם הרוסים.

אלא שההכשרה שלה זכה פייפס לא נשאה מיד פרי. הצבא, כדרכו, לא ידע כיצד לנצל את כישוריו הייחודיים, ולפיכך העביר את המומחה החדש לענייני רוסיה ממשימה משמימה אחת לאחרת. למזלו פינה לו הדבר זמן רב לקריאה, ואחד הספרים שנקרו בדרכו עתיד היה להשפיע על דרכו המקצועית החדשה לא פחות מן ההשכלה הרשמית שרכש: היה זה חיבורו של פרנסואה גיזו תולדות הציוויליזציה באירופה. ייתכן שפייפס חש קרבת נפש מסוימת לאותו היסטוריון צרפתי בן המאה התשע־עשרה, שחוה גם הוא על בשרו את תוצאותיהן הקטלניות של אידיאולוגיות קנאיות. אביו של גיזו הוצא להורג בידי תלייניה של המהפכה הצרפתית, ממש כפי שקרובי משפחתו של פייפס הצעיר נפלו קרבן למדיניותן הרצחנית של גרמניה הנאצית ורוסיה הקומוניסטית. כמי שחוו טרגדיות דומות על בשרם, הבינו גיזו

רבים מקרוביו של פייפס לא שרדו את רצח ההמונים האידיאולוגי של שלהי שנות השלושים ותחילת שנות הארבעים. בשעה שמשפחתו נמלטה מפולין ב־1940, נרצח דודו מצד אמו, הרמן, תושב לנינגרד, בידי תלייניו של סטאלין. בשנים שלאחר מכן נפלו עוד רבים מבני משפחתו קרבן למכונת ההשמדה הנאצית. החוויות הטראומטיות האלה לימדו את פייפס הצעיר לקח ברור וחד־משמעי: כל קנאות אידיאולוגית, יהא תוכנה אשר יהא, בין שמדובר בקומוניזם בין בפאשיזם, היא תמיד הרסנית ורצחנית. מסקנה זו עתידה הייתה להשפיע עמוקות על השקפת עולמו.

פייפס, שנחשב מנעוריו לתולעת ספרים, נעזר מיד עם בואו לארצות־הברית במנגנון האמריקני היעיל ביותר לקידום המהגרים – ההשכלה הגבוהה. אופן קבלתו לקולג' מעיד על סגולותיה המבורכות של מערכת החינוך האמריקנית ועל תעוזתו של פייפס עצמו. פייפס שיגר גלויות לכמה קולג'ים אמריקניים ובהן תהה אם ייאותו לאפשר לו להתקבל אליהם אף שהאנגלית שבפיו אינה רוטה ואף שאין ביכולתו לשאת בהוצאות שכר הלימוד. למרבה ההפתעה, ארבעה מתוך המוסדות שאליהם כתב ניאותו לקבלו. הוא בחר בקולג' מאסקינגאם באוהיו. הייתה זו בחירה מוצלחת, מפני שכאן, בחיבוקו החם של קמפוס קטן במערב התיכון, החל לפלס אט־אט את דרכו במולדתו החדשה ובספרות האמריקנית. ההוויה האקדמית, שאליה נקלט, תוסיף לשמש לו חממה כל ימיו.

על המהירות שבה השתלב פייפס בארצות־הברית מלמדת העובדה שבעקבות המתקפה היפנית על פרל הרבור הוא ביקש להתגייס לצבא, אך נענה כי בשל מעמדו כזר לא יוכל לעשות כן. אולם

רק גברו ככל שהמגמות הדומיננטיות בהיסטוריוגרפיה האמריקנית נעשו יותר ויותר פוזיטיביסטיות ואמפיריציסטיות. פייפס, מצדו, בחר שלא להיות איש "מדעי החברה", המתמקד בפרטים סטטיסטיים ובהשוואת נתונים, והתעקשות זו דחקה אותו בהדרגה לשוליים של תחום עיסוקו. למרות זאת, נדמה שהוא עצמו מעולם לא הוטרד מכך.

אך כל זה עדיין היה צפון בחיק העתיד. לאחר שחרורו מהצבא ב־1946 התפנה פייפס ללימודי תואר שני באוניברסיטת הרווארד, אחד המקומות המעטים בארצות־הברית של אותם הימים שבהם אפשר היה ללמוד היסטוריה רוסיית. התכנית ללימודי רוסיה בהרווארד הלכה והתרחבה עם התהפכות שחלו אז בתחום היחסים הבינלאומיים, וחבריו ללימודים – ובהם לאופולד היימסון, מרטין מאליה, מארק רף, ניקולס ריאזונובסקי ודונלד טרדגולד – עתידים היו להכשיר חלק ניכר מן הסובייטולוגים בימי המלחמה הקרה. בנושא לעבודת הגמר שלו בחר פייפס בתורת הלאומים הבולשביקית. הבחירה שיקפה את שאיפתו לחשוף את מה שמצוי מתחת לפני השטח ולגלות את הרוח האמיתית של נושא מחקרו. פייפס ידע שהמרקסיסטים רואים בלאומיות אידיאולוגיה בורגנית שתכליתה הכשלת מלחמת המעמדות ודיכוי הפרולטריון. כיצד קרה אפוא שברית־המועצות הורכבה מרפובליקות לאומיות, ושהלאומיות הרוסית – בפרט – הייתה צו השעה בימיו של סטאלין? הבולשביקים היו אמורים, לכאורה, לשאוף להגביה עוף מעל לגבולות הלאום, אך בפועל עודדו במרץ תחייה לאומנית בתוך גבולותיהם. מה קרה שם באמת? תהה פייפס.

ופייפס, כל אחד בדרכו, את חומרת הסכנה הטמונה ברעיונות מסוימים.

ועם זאת, אין ספק שגם סוג ההיסטוריה שכתב גיזו הצית את דמיונו של פייפס. סגנונו של גיזו כונה על ידי ההיסטוריונים של העת החדשה "היסטוריה ספקולטיבית", אך בימיו שלו זכה לתואר "היסטוריה פילוסופית". מחקרו התבסס על ההנחה שישויות היסטוריות הן אורגניות מטבען, כלומר, שהן מתהוות וצומחות כאורגניזמים, וכי כל אחת מהן היא תוצר ייחודי של מקורותיה ושל התנאים שליוו את התפתחותה. המתודולוגיה של ההיסטוריה הפילוסופית נשענת במידה רבה על ההזדהות הרגשית של החוקר עם נושא מחקרו; היעד הסופי של שיטה זו הוא הבנה רוחנית.

גיזו ושיטתו נתפסו בעיני פייפס הצעיר כמודל לחיקוי. השאלה המרכזית בכל מחקריו העתידיים הייתה איזו רוח מפעמת בציוויליזציה הרוסית; השיטה שבאמצעותה ביקש להשיב על השאלה – ניתוח היסטורי של התפתחותה האורגנית של רוסיה במהלך השנים. הן השאלה והן השיטה היו פילוסופיות במהותן.

המחקר הפילוסופי של ההיסטוריה הרוסית עתיד היה להניב פירות רבים, ולימים גם לעצב את האופן שבו נתפסה ברית־המועצות בקרב מי שאיישו את הדרגים הגבוהים ביותר בממשל האמריקני. ברם, פייפס עצמו עתיד היה לשלם מחיר אישי יקר על דבקתו בגישה הזאת. בעיני רבים מעמיתיו ההיסטוריונים, לרבות מומחים אחרים לרוסיה, נאמנותו של פייפס ל"היסטוריה הספקולטיבית" הייתה תמוהה. הם טענו כנגדו כי עמים אינם אורגניזמים, כי הבנה רוחנית אינה תחליף לשיטת מחקר, וכי "אופי לאומי" אינו אלא מיתוס ממאיר. הקולות המבקרים

תהא ניתנת לחיזוי. מרבית הסובייטולוגים ביקשו אפוא "לחשוף" את הכללים הספציפיים השולטים במערכת החברתית הסובייטית ומתוים את התנהגותה. ברי כי פייפס חלק על השקפה זו. הוא סבר כי ניתוח התנהגותם של עמים אינו יכול להתבצע באמצעות יישומן של שיטות אמפיריות; תחת זאת, יש לראות בהם קהילות היסטוריות קדומות, בעלות מורשת ייחודית ומתמדת, הנושאות את צלקות העבר. עמים אינם נשלטים על ידי חוקים לוגיים, אלא מונחים על ידי מסורות של חשיבה והתנהגות. מסורות אלו, לידו של פייפס, אינן עקביות בהכרח; פעמים רבות הן בלתי מודעות, אולם תמיד ניחנות בכוח רב. משום כך, טען, הדרך היחידה לתהות על קנקנה של אומה – ביחוד כשמדובר באומה ותיקה כמו רוסיה – היא לחקור את התפתחותה ההיסטורית האורגנית.

בזאת בדיוק החליט פייפס להתמקד לאחר שסיים לכתוב את היווצרותה של בריית־המועצות. בניגוד לדעתם של מלומדים, פוליטיקאים וחוקרי מדע המדינה, טען כי מעצמה זו איננה מהפכנית. אמת, האנשים ששלטו באימפריה הרוסית היו קומוניסטים, ומטרתם הייתה בניית מערכת סוציאליסטית והפצת אמונתם ברחבי העולם – בדרכים אלימות אם היא בכך צורך – אך הקומוניסטים המסוימים האלה היו גם רוסים (או, לכל הפחות, אנשים שעברו תהליך של רוסיפיקציה) והם התנהגו בהתאם. מתחת לציפוי הדק של התלהמות אידיאולוגית הבחין פייפס בביורר בדמיון בין המשטר הישן של רוסיה ובין הסדר הקומוניסטי החדש. כשם שהצאר משל לבדו, בכוח אבסולוטי, באימפריה רב־לאומית, כך גם המפלגה; כשם שהצאר היה בעליהם של כל נכסי

בעבודת הדוקטור שלו – ובספר שפורסם בעקבותיה תחת הכותרת היווצרותה של בריית־המועצות: קומוניזם ולאומיות. 1917-1923 – טען פייפס כי מצבה הנוכחי של בריית־המועצות איננו תוצר של האידיאולוגיה הבולשביקית אלא פרי פעולתם של כוחות המושרשים עמוק בהיסטוריה הרוסית. במהלכן של יותר מחמש מאות שנים הקימו הרוסים – בכוח הזרוע בעיקר – אימפריית ענק רב־לאומית. למרות הרטוריקה האנטי־אימפריאליסטית והאנטי־לאומית שלהם, שבו וחיזקו הבולשביקים הרוסו־צנטריים את האימפריה הזאת לאחר המהפכה, וגם הפעם הזאת נעשה הדבר באמצעות שימוש בכוחה האלים של המדינה. כתוצאה מכך, המשיכה בריית־המועצות את דרכה של האימפריה הרוסית המוכרת, שהייתה "בית כלא לאומות", אף על פי שהתקיימה בעידן שבו רעיון הריבונות הלאומית משל בכיפה. לניתוח של פייפס הייתה משמעות ברורה: בריית־המועצות, אימפריה בעולם של מדינות לאום, אינה אלא מגדל קלפים. המגדל התמוטט בעבר, וכך יקרה גם בעתיד. פייפס עתיד היה לחזור על נבואתו פעמים רבות בעשרות השנים הבאות, עד שבסופו של דבר תוכח צדקתו.

אך הפרשנות הזאת, הנשענת על ההנחה שקיימת רציפות היסטורית בין האימפריה הרוסית ובין בריית־המועצות, הייתה חריגה בהלך הרוח ששלט בזרם המרכזי בסובייטולוגיה האמריקנית. בשנות החמישים והשישים התפשטה בשיח האקדמי האמריקני המוסכמה הגורסת כי יש לבסס את מחקר החברה על אותם עקרונות הנהוגים במדעי הטבע. על פי גישה זו, המחקר יכול וצריך לתאר מערכות חברתיות בעלות לכידות פנימית, שתהינה נהירות למתבונן ושהתפתחותן

האומה, כך גם המפלגה; וכשם שהצאר שלט בשיח הציבורי ודיכא כל התנגדות, כך נהגה גם המפלגה. סובייטולוגים אחרים התעלמו מן המקבילות הללו מפני שנפלו ברשתו של הרעיון – שמקורו בתעמולה של הממשלה הסובייטית עצמה – שלפיו הבולשביקים מקימים מערכת חברתית חדשה לחלוטין המבוססת על העקרונות המופשטים של המרקסיזם. הם האמינו כי הקומוניזם משנה את פניה של רוסיה, ואילו פייפס חש כי דווקא רוסיה היא שמשנה את פניו של הקומוניזם.

בהתחקותו אחר שורשיה של רוסיה המודרנית, ה"קומוניסטית", פנה פייפס לתקופות מוקדמות יותר בהיסטוריה שלה. מהלך כזה היה נתפס כיום כצעד של התאבדות אקדמית לו ננקט בידי חוקר אשר טרם קיבל קביעות. אך במחקר ההיסטורי של אמצע שנות החמישים עדיין לא התקבעה החלוקה המדוקדקת לתחומי ההתמחות שגבולותיהם נשמרים בקנאות. כיוון שכך, פייפס יכול היה להקשיב לאינסטינגטים שלו ולהתעמק במחקר – שהוזנח באותה העת – של רוסיה בימי הביניים, בראשית העת החדשה ובתקופת האימפריה הצארית. עלינו להיות אסירי תודה על כך, מפני שהמחקר הזה העמיק לאין שיעור את ההבנה האמריקנית של ברית-המועצות. עבודתו של פייפס על התפתחות התרבות הפוליטית הרוסית מראה כי לעתים נחוץ מבטו של אדם המגיע מן החוץ כדי להבחין במה שנעלם מעיני המומחים.

שיטה זו פסה מן העולם באירופה? במאות השמונה-עשרה, התשע-עשרה והעשרים שלטו ברוסיה, בזה אחר זה, מנהיגים רפורמיסטים, ששאפו להפוך אותה לארץ בעלת מאפיינים מערביים: פטר הגדול, קתרינה הגדולה, אלכסנדר הראשון, אלכסנדר השני, ניקולאי השני, הממשלה הזמנית של קרנסקי, ולבסוף גם הבולשביקים עצמם. ובכל זאת, אף לא אחד מהם הצליח למנוע את התבססותה מחדש של האוטוקרטיה ולכונן ברוסיה ממשל בעל סמכויות מוגבלות. פייפס נוכח כי האוטוקרטיה נהנית מאחיזה מסתורית במדינה זו. מדוע כך הוא הדבר?

הוא החל בבחינת דמותו של ניקולאי קרמזין, שהיה, כנראה, האפולוגטיקן המתוחכם ביותר שעמד לרשות האוטוקרטיה הרוסית מאז ומעולם. קרמזין היה ההיסטוריון הרוסי הגדול ביותר בתחילת המאה התשע-עשרה ויועץ לצאר שוחר הרפורמות אלכסנדר הראשון. אף שקרמזין ראה במדינות המערב וברפובליקניזם מודל לחיקוי, מחקרו ההיסטורי הובילו למסקנה כי האוטוקרטיה היא צורת השלטון היחידה ההולמת את רוסיה. דרכי ממשל אחרות עשויות להיות "טובות יותר", במובן מופשט כלשהו, אך אין הן מתאימות לתנאים השוררים ברוסיה. קרמזין העביר את מסקנותיו לצאר בתדריך שאותו תרגם ופרסם פייפס בשנת 1957 תחת הכותרת זיכרונות על רוסיה הקדומה והמודרנית. לדברי קרמזין,

האוטוקרטיה היא שייסדה את רוסיה והיא שקיימה אותה. כל שינוי בהרכבה הפוליטי המיט עליה חורבן בעבר, וימיט עליה בהכרח חורבן גם בעתיד, מפני שהיא מורכבת מחלקים רבים ושונים עד מאוד, שלכל אחד מהם צרכים אזוריים משלו;

השאלה שהחלה להעסיק את פייפס נוסחה בתזכיר משנת 1956: "כיצד ובשל אילו סיבות (אמיתיות או מדומות) שימרה רוסיה את שיטת הממשל האוטוקרטית שלה גם לאחר

מהו האמצעי שיוכל ליצור את אחדות הפעולה הנדרשת ב"מכונה" כזאת, פרט למונרכיה בלתי מוגבלת? אם אלכסנדר... ייטול את עטו ויחוקק לעצמו חוקים החורגים מחוקי האל ומחוקי מצפוננו שלו, הרי שעל האזרח האמיתי והטוב של רוסיה להרהיב עוז, להרים את ידו ולומר: "הוד מעלתך! חרגת מגבולות סמכותך".

זהו ניסוח מוכר של הטיעון ה"טבעי" להצדקת האוטוקרטיה. טיעון זה נשען על נתונים בלתי אישיים, כגון גיאוגרפיה ואוכלוסין. התיאוריה המונחת בבסיסו היא פשוטה: רוסיה היא ארץ רחבת-ידיים, רבגונית ומסוכסכת. מדינות רב-לאומיות כאלה, מעצם טבען, מחייבות שלטון ריכוזי, אחיד ובעל אתוס מלכד כדי שתוכלנה לשגשג. רוסיה זקוקה אפוא לאוטוקרטיה. את התיאוריה הכללית הזאת ביסס קרמזין על סימוכין היסטוריים. הוא הראה שכאשר המשטר האוטוקרטי התמוטט, כפי שאמנם אירע בראשית המאה השבע-עשרה, סבל העם הרוסי מאי-יציבות חברתית, מפלישות, ממרד וממלחמה. בדומה לכך, כאשר שליטים בעלי נטיות מערביות ניסו לייבא לרוסיה מוסדות פוליטיים בנוסח אירופי, כפי שעשתה קתרינה הגדולה במאה השמונה-עשרה, הם תמיד נחלו כישלון. במילים אחרות, לרוסיה אין קיום ללא שלטון ריכוזי.

בספרו האחרון, השמרנות הרוסית ומבקריה, מראה פייפס שקרמזין לא היה איש הרוח הראשון שהציע את הטיעון הטבעי להצדקת האוטוקרטיה. השמרנים הרוסים הגיעו למסקנה זו מעיון בכתביהם של הפילוסופים הפוליטיים האירופים של ראשית העת החדשה. יורי קריז'אניץ' ופאולין פרוקופוביץ', שהכירו היטב את התיאוריה הפוליטית המערבית, ניסחו את

הטיעון הטבעי עוד במאה השבע-עשרה. וסילי טאטישצ'ב וקתרינה הגדולה עצמה, שהייתה אף היא בקיאה בהגות האירופית, הרחיבו אותו במאה השמונה-עשרה. כאשר הגיש אפוא קרמזין את תזכירו לאלכסנדר הראשון בראשית המאה התשע-עשרה, הייתה המסקנה בסוגיה כבר בגדר "עניין ישן" ואף "מסורת" בפני עצמה. פייפס מראה כי הוגים שמרנים מאוחרים יותר – ובהם הרוזן סרגיי אובארוב, קונסטנטין פּוֹבְדוֹנוֹבְסַב, מיכאיל קטקוב, קונסטנטין ליאונייב, סרגיי ויטה ופטר סטולפיץ' – העלו טיעונים נוספים להצדקת האוטוקרטיה. הם עמדו על היותה מכשיר להנחלת הקדמה, על יתרונה המוסרי על פני צורת שלטון "אירופית", ועל יכולתה להדוף את הסכנות הנוראות הטמונות במהפכה פוטנציאלית. אלא שאף אחת מן העמדות הללו לא ניחנה בעוצמה או בכוח ההתמדה של הטיעון הטבעי, מפני שאף אחת מהן לא התמודדה עם תנאי השטח של האימפריה הרוסית. אין חולק כי האוטוקרטיה אכן הייתה לעתים מכשיר מאיץ קדמה, כי היו לה יתרונות מסוימים על המשטרים המערביים, וכי היוותה מחסום בפני המהפכה – אך לא תמיד היו דברים אלו נכונים. לעומת זאת, רוסיה הייתה, עודנה, ותהיה תמיד ארץ רחבת ידיים, רבגונית ומסוכסכת, וככזאת היא זקוקה לכאורה לידו הקשה של האוטוקרט על מנת לשמר את שלמותה. טענות דומות מאוד נשמעות גם היום מפייהם של תומכי המשטר הרוסי הנוכחי.

משהשלים את תרגום ספרו של קרמזין, התכוון פייפס לכתוב את ההיסטוריה השלמה של המחשבה השמרנית הרוסית. ואולם, את עניינו עוררה במיוחד דמותו של פטר סְטְרוֹבָה,

רדיקל מבריק שהפך למבקר שמרן של השמאל המהפכני הרוסי. ב-1957, משקיבל קביעות בהרווארד, ניתנה בידי פייפס החירות להתעמק בפרויקט לפי בחירתו. הוא הניח לעת עתה להיסטוריה של השמרנות הרוסית והחליט לכתוב את הביוגרפיה של סטרובה. הוא העריך שהמשימה תארך שנתיים. היא נמשכה עשרים שנה.

גם כשעמל על הביוגרפיה של סטרובה לא חדל פייפס להגות בשורשים העמוקים של המסורת האוטוקרטית הרוסית. הטיעון הטבעי להצדקת האוטוקרטיה היה ברור, אך אם אכן שלטון כזה הולם את רוסיה ב"טבעיות", כפי שטוענים השמרנים, כיצד נוצרו התנאים לכך? מבחינה תיאורטית, לפחות, גורמים "טבעיים" – גודל, גיוון, מתח פנימי – אמנם יכולים ליצור מצע נוח להתפתחות סוג מסוים של שלטון, אך רוסיה לא הייתה תמיד גדולה, רב־לאומית ומשוסעת. למעשה, היא החלה את דרכה כארץ קטנה, הומוגנית והרמונית, ורק אחר כך נעשתה רחבת ידיים, הטרוגנית ומסוכסכת. פייפס תהה כיצד התגלגלו הדברים לידי כך. משהשלים את כתיבת הכרך הראשון של הביוגרפיה על סטרובה בשנת 1970, הוא נטל לעצמו פסק זמן כדי להתמודד עם השאלה שהטרידה את מנוחתו. תשובתו, שראתה אור ב-1974 בספר רוסיה תחת המשטר הישן, השתלבה בסדרת ספרים שנקראה, ברוח גיזו, תולדות הציוויליזציה, והיא מהווה, ככל הנראה, את תרומתו החשובה ביותר של פייפס לתחום לימודי רוסיה.

בתקופה שבה ראה הספר אור חקר ההיסטוריה הרוסית הקדומה היה שרוי במצב עגום. היסטוריונים סובייטים ציטטו בציינתות את לנין ודקלמו בציניות

את מטבעות הלשון המרקסיסטיים הנדושים. רוב ההיסטוריונים האמריקנים שעסקו ברוסיה לא הקדישו תשומת לב להיסטוריה הקדומה שלה והעדיפו ביוגרפיות מפורטות לעייפה על אודות דמויות נשכחות בשולי מהפכת אוקטובר. הסובייטולוגים המקצועיים התעלמו אף הם מרוסיה הקדומה; מומחיותם התמקדה במחקר־מקרו של המערכת החברתית הסובייטית. לאמיתו של דבר, משנות החמישים ועד שנות השבעים, המחקר ההיסטורי המעמיק על ראשיתה של רוסיה היה מועט ומצומצם למדי, והיוצאים מכלל זה רק מעידים על הכלל.

אך פייפס לא נרתע. הוא ידע כי המכניקה הבסיסית של ההיסטוריה הרוסית כבר נידונה במאה התשע־עשרה על ידי קבוצה מרשימה של מלומדים: ההיסטוריונים של "אסכולת המדינה" – קונסטנטין קואלין, סרגיי סולובייב, בוריס צ'צ'רין, והחשוב שבהם, וסילי קליוצ'בסקי. בשנות השבעים מיעטו לקרוא את כתביהם: הסובייטים הוקיעו אותם רשמית ככלי שרת בידי המשטר הבורגני, ורוב ההיסטוריונים האמריקנים של רוסיה ראו בהגותם רק "חומר רקע" למחקרים שכתבו הם עצמם על הנושא החשוב מכל – המהפכה. הסובייטולוגים אפילו לא ידעו על קיומם. אך פייפס קרא את ספריהם והבין שבהם טמון המפתח להבנת עלייתה של האוטוקרטיה ברוסיה ואחיותה בארץ זו לאורך ארבע מאות שנה.

המפתח הזה, טען פייפס, הוא הרכוש הפרטי, או, ליתר דיוק – העדרו. ההיסטוריונים של אסכולת המדינה טענו כי המדינה הרוסית המוקדמת התפתחה מתוך משטר האחוזות, שבראשן עמד שליט פיאודלי. בנכסים מסוג זה לא הייתה כל הבחנה בין הספירה הפרטית לציבורית:

להכנסות שזרמו לחצר המלוכה. חלק הארי של האוכלוסייה הוחזק במצב של שעבוד למחצה, תחת אצולה שהוכפפה בעצמה למרות הצאר.

למסקנות שאליהן הגיע פייס הייתה חשיבות עצומה להבנת המחשבה השמרנית ברוסיה. הן הבהירו כי הגות זו נשענה בעבר, ונשענת גם כיום, על תודעה כוזבת שנוצרה וטופחה בידי הממשל לצרכיו האנוכיים. השמרנים הרוסים טענו כי האוטוקרטיה יאה לרוסיה באופן "טבעי" וכי זוהי צורת הממשל היחידה שתוכל לשלוט באימפריה כה רחבה, אלא שטענה זו הייתה ונוותרה שקרית. אין ספק כי גודלה של רוסיה, רבגוניותה ונטייתה לסכסוכים פנימיים הקשו על השליטה בה, אך גם משטרים אחרים היו יכולים להתמודד בהצלחה עם בעיות אלו. כאשר ניסח קרמזין את תורתו במאה התשע-עשרה, ארצות-הברית – אף היא מדינה גדולה, רבגונית ומסוכסכת – התנהלה היטב במסגרת שלטון רפובליקני. האמת היא כי האוטוקרטיה לא הופיעה יש מאין על אדמת רוסיה כצורת הממשל האפשרית היחידה, אלא נכפתה על הארץ בידי קבוצת נסיכים מוסקוביטים, שממשיכיהם ובעלי בריתם עשו כמעט כל שלא ידם כדי להבטיח ששלטונם העריץ יישמר ללא פגע. משימתם לא הייתה קשה במיוחד: אחרי שחיסלו את כל "הגופים המתווכים", ניצבו לבדם בפסגת הכוח הפוליטי, הכלכלי והתרבותי. בזמנו של קרמזין כבר נראתה האוטוקרטיה "טבעית" לרוסיה, אך, כפי שפייס מוכיח, הייתה זו אשליה בלבד. שיטת ממשל זו הייתה למעשה תוצר היסטורי, המצאה שהפכה למסורת, יצירה מלאכותית שנעשתה ל"עובדה הכרחית".

אחרי שסיים את רוסיה תחת המשטר הישן, דחה פייס שוב את כתיבת הספר

הן הקרקע והן האנשים שחיו עליה היו בבעלות הנסיך, אשר לו נתונה הייתה הזכות לנהלם כראות עיניו. במאות החמש-עשרה והשש-עשרה הרחיבה הנסיכות המוסקוביטית את שטחה עד שהקיפה את רוסיה כולה. הצאר המוסקוביטי היה לאדוניה של האימפריה הרוסית, פשוטו כמשמעו; בבעלותו היו כל הקרקעות, כל נתין וכל ביטוי של כוח פוליטי. אף שהשלטון המוסקוביטי העובר בירושה התמתן קמעא בעקבות רפורמות מערביות שהנהיגו צארים מסוימים, מהותה של האוטוקרטיה הרוסית לא השתנתה. הצאר היה עריץ שהחזיק בבעלותו אחוזה שהפכה לאימפריה.

בעיני ההיסטוריונים של אסכולת המדינה – ופייס היה שותף לדעתם – כאן בדיוק טמון ההבדל בין ההתפתחות ההיסטורית של אירופה ובין זו של רוסיה. באירופה, שנולדה מתוך חורבות האימפריה הרומית, התחרו כוחות שונים – ובהם הכתר, האצולה, הכנסיות והערים החופשיות – על השלטון במערכת משפטית שנוסדה על ההבחנה בין זכויות פרטיות לזכויות ציבוריות. מאבקים אלו הולידו מונרכיות בעלות סמכויות מוגבלות, הכפופות לשלטון החוק. ברוסיה, לעומת זאת, נלחמו נסיכים עריצים זה בזה על השליטה במערכת שלא הכירה בגבולות בין הפרטי לציבורי. תוצאת המאבקים הייתה מונרכיה בלתי מוגבלת ושלטון גחמני. שיטת ממשל זו נכפתה על שטח יבשתי עצום באירואסיה וסילקה או נטרלה בשיטתיות את כל סוכני השינוי הפוטנציאליים, אשר יכולים היו לאיים על בעלותו המוחלטת של הצאר על המדינה. האצולה הרוסית הוכפפה לשירות השליט, הכנסייה הרוסית הפכה מכשיר בידי המדינה, והערים הרוסיות היו מקור

המובטח על תולדות השמרנות הרוסית, מפני שחזר להשלים את הכרך השני בביוגרפיה של סטרובה, שראה אור בשנת 1980. דחייה נוספת נגרמה בשל הזמנתו של פייפס, שכבר התפרסם כאחד ממבקריו הבוטים של הדטאנט, להצטרף למועצה לביטחון לאומי בממשל רייגן כיועץ לעניינים סובייטיים ומזרח אירופיים.

העמדות האנטי-קומוניסטיות שבהן דבק פייפס, ושאותן הציג שוב ושוב בעת ששימש יועץ לממשל רייגן, הפכו אותו לדמות שנויה במחלוקת, בייחוד בחוגי האקדמיה. בשלהי שנות השבעים ובתחילת שנות השמונים שלטה בממסד האקדמי בתחום הלימודים הרוסיים תיאוריית ה"התכנסות". על פי תפיסה זו, לאחר ה"נתק" של 1917 והדרך שבה עוות הלניניזם ה"טוב" בידי הסטאליניזם ה"רע", נכנסת עתה ברית-המועצות לשלב של מודרניזציה ונעשית דומה יותר ויותר למדינה האירופית שהייתה מאז ומתמיד. המומחים טענו, אפוא, כי הקפיטליזם והקומוניזם "מתכנסים" ומתלכדים זה עם זה. פייפס לא היה שותף לפרשנות זו ואף הכריז בפה מלא על התנגדותו לה. הוא סבר כי טיעון ההתכנסות נשען על הנחת יסוד מסולפת בעליל, שכן רוסיה אינה מדינה אירופית בשום מובן בעל משמעות. אמנם האליטה שלה אימצה מעטה דקיק של ציוויליזציה מערבית, אך התפתחות - או אי-התפתחות - מוסד הבעלות הפרטית ברוסיה שיווה לה צביון ייחודי. אירועי שנת 1917 אינם מסמלים "נתק", טען פייפס; רצף האוטוקרטיה הרוסית נותר בעינו עבור כל מי שעניו בראשו. החידוש העיקרי של הלניניזם והסטאליניזם היה הישענותם על הנדסה חברתית טוטליטרית; משאר הבחינות הם היו יורשים טיפוסיים של המורשת

הצארית. לפיכך, הקפיטליזם והקומוניזם אינם מתכנסים: שתי השיטות מנוגדות במהותן זו לזו, מפני שהאחת מבוססת על קניין פרטי ועל סמכויות ממשל מוגבלות, והאחרת - על בעלות קיבוצית ועל שלטון המחזיק בכוח אבסולוטי. על סמך ניתוח זה הגיע פייפס לתזה הנועזת ביותר שלו: הקפיטליזם יוסיף לצמוח ולשגשג, ואילו דינו של הקומוניזם, בייחוד בהתגלמותו הסובייטית, לקרוס תחת משקל הצביעות הפוליטית, הקיפאון הכלכלי ומדיניות הדיכוי הלאומי.

השקפותיו של פייפס נתפסו בעיני הממסד האקדמי הליברלי כ"רוסו-פוביות", האשמה שעמה נאלץ להתמודד לאורך כל הפרק האחרון של דרכו המקצועית. עמדתו של פייפס באשר להיבטים מסוימים של ההיסטוריה הרוסית והסובייטית הייתה אכן ביקורתית למדי, וייתכן כי ביטא את השקפותיו באורח בוטה, אך האשמתו ב"רוסו-פוביה" הייתה חסרת שחר. פייפס לא רחש עוינות אי-רציונלית ומושרשת כלפי הרוסים, אך הוא היה מודע היטב להבדל שבין המציאות ובין התעמולה שהופצה ממוסקבה. האליטות הרוסיות, שנהנו מן העוצמה האוטוקרטית, טיפחו לאורך שנים ארוכות דיסאינפורמציה זדונית, אינטרסנטית, מתוחכמת. הואיל והמציאות לא תאמה תמיד את שאיפותיהם, הם עודדו יצירת תדמית חלופית שנועדה לעיניהם של מבקרים מבחוץ ולאלו הנתונים לשליטתם. האסטרטגיה שנקטו הזכירה במידה רבה את "כפרי פוטיומקין" המפורסמים. ברבות השנים, הם הציגו את רוסיה כלפי המערב כ"אימפריה הנוצרית האמיתית", כ"מונרכיה נאורה", וכ"גן העדן של העמלים". אך בסופו של דבר, לא היה בכך כמעט שמץ של אמת. בעיני הממסד האקדמי של אמריקה חטא פייפס

בכך שהתריע ללא הרף, בעוצמה ובפומבי על העובדה המטרידה הזאת. אפשר אולי לטעון כי גישתו הישירה של פייפס לא הייתה מחוכמת במיוחד, לנוכח המצב הבינלאומי המסוכן והעדין ששרר בשנות השמונים, אך לא הייתה כל סיבה אז – ואין כזאת גם היום – לכנותו קנאי. לרוע המזל, האמת איננה תמיד ערבה לאוזן. חילוקי דעות אלו הובילו את פייפס לעין הסערה במאבקו מול הממסד האקדמי של הסובייטולוגיה ולימודי רוסיה בשנות השמונים והתשעים. שדה הקרב היה ההיסטוריה של המהפכה הרוסית עצמה. מצד אחד ניצב פייפס, שעמד על דעתו כי המהפכה לא הייתה אלא הפיכה, כי הבולשביקים הם קנאים אלימים, וכי ברית-המועצות היא במהותה פרויקט פלילי. מולו ניצבו ה"רוויזיוניסטים" – אותם חוקרים אמריקנים שקיבלו את הכשרתם דווקא מידי פייפס ועמיתיו – שגרסו כי המהפכה הייתה התקוממות עממית, כי הבולשביקים (חוץ מסטאלין, כמובן) הם מתקנים חברתיים, וכי ברית-המועצות היא ניסוי במודרניזציה. בסופו של דבר נקלע מאבקו של פייפס ברוויזיוניסטים למבוי סתום. פייפס התעלם מן המחקר הרוויזיוניסטי וטען (בחוסר הגינות) שכשהוא מעוניין לשמוע את נקודת המבט הסובייטית הוא יכול פשוט לקרוא את העיתונים היוצאים לאור בברית-המועצות. הרוויזיוניסטים, מצדם, התעלמו מפייפס, משימה לא קשה במיוחד מפני שלאחר צאת ספרו היווצרוחה של ברית-המועצות בשנת 1954 הוא פרסם מעט מאוד על רוסיה שלאחר המהפכה. לאחר שעזב את המועצה לביטחון לאומי בשנת 1983, החליט פייפס לתקן את המצב הזה. תשובתו לרוויזיוניסטים הייתה עתידה להיות פרויקט רוויזיוניסטי משלו:

היסטוריה מקיפה של המהפכה הרוסית ושל האירועים שהתרחשו מיד לאחריה. הוא דחה שוב את הכתיבה על תולדות השמרנות הרוסית והחל לעבוד בקדחתנות על כתבי היד של ספריו המהפכה הרוסית (1990) ורוסיה תחת המשטר הבולשביקי (1994). בחיבורים אלו טען פייפס בלהט, ולפעמים אף בכעס, כי הבולשביקים בכלל, ולנין בפרט, לא היו אלא אוטופיסטים תאבי כוח וצמאי דם שחטפו לעצמם את המדינה האוטוקרטית הרוסית ורתמו את כוחה העצום כדי לגבש מערכת טוטליטרית האחראית לטבח מיליונים מנתיניה. פייפס סבור היה כי המשטר הצאריסטי הדועך היה גרוע, אך השלטון הבולשביקי היה נורא ממנו שבעתיים והמיט אסון נורא על העם הרוסי.

ברי כי תפיסתו הבורקיאנית של פייפס את המהפכה הרוסית לא התקבלה בברכה על ידי האקדמיה, בייחוד לא על ידי הרוויזיוניסטים עצמם. כתב העת האמריקני המוביל בתחום הלימודים הרוסיים סירב לבקר את שני הספרים. ועם זאת, הם זכו לקבלת פנים חיובית מאוד בקרב הציבור הרחב, ויש מקום להניח שהסיבה העיקרית לכך הייתה העיתוי המושלם של פייפס – קריסתה של ברית-המועצות. הרוויזיוניסטים, שסברו כי הבולשביקים הם מתקנים לגיטימיים, והסובייטולוגים, שגרסו כי ברית-המועצות היא מבצר איתן של יציבות, נותרו דוממים נוכח התמוטטות מושא מחקרם. רעיון ההתכנסות התגלה כמיתוס, וריצ'רד פייפס פרסם זה עתה שני ספרים שסיפקו לקורא הסקרן את ההסברים למה שהתרחש לנגד עיניו. הוא טען כי ברית-המועצות החלה כתרגיל בעריצות, וככל המשטרים הרודניים אחת דינה ליפול. וכך אמנם קרה. פייפס החל בפרויקט שלו בניסיון להסביר

את עלייתה של האימפריה הסובייטית, ומבלי משים כתב את המילים שיופיעו על מצבתה.

בשנת 1996 פרש פייפס מאוניברסיטת הרווארד, שבע רצון מהוכחת צדקתו אך נטול אשליות לגבי מצבה של האקדמיה. בחייו הוא מציין כי עולם המחקר וההשכלה הגבוהה עבר שינוי חד מאז נכנס לראשונה בשעריו. המחלקות להיסטוריה התרבו, ועם זאת נעשו צרות ומוגבלות מאוד: כל חוקר שומר באדיקות על תחום עיסוקו; פרסום מונוגרפיות צנומות על נושאים מעורפלים ושוליים הוא צו השעה. איש אינו עוסק עוד ב"היסטוריה הפילוסופית" האהובה על פייפס. ואף כי ניצחנו הברור על הרוויזיוניסטים היה נחמה פורתא, התברר שהוא זמני בלבד, לפחות בדל"ת אמותיה של האקדמיה. במאי 1995 סירבה אוניברסיטת הרווארד להעניק קביעות לוולדימיר ברובקין, היסטוריון שחקר את ראשיתה של רוסיה הסובייטית ושתפס בעיני פייפס כממשיכו. כיוון שהרוויזיוניסטים היו ממוקמים היטב בפסגת ההירארכיה של לימודי ההיסטוריה בכל האוניברסיטאות החשובות, וכיוון שהרווארד חששה לשמה הטוב, לא היה מקום לברובקין – וממילא גם לא לפייפס.

מ שפרש לגמלאות היה פייפס משוחרר מן האילוצים הפוליטיים של העולם האקדמי ועל כן חזר סוף־סוף אל כתיבת ההיסטוריה של השמרנות הרוסית, שאותה זנח זה מכבר. חיבורו, השמרנות הרוסית ומבקריה, הוא מעין סיכום של עיסוקו הנרחב בתחום התרבות הפוליטית הרוסית. הספר נפתח במתווה כללי של התיאוריה בדבר התפתחות תפיסת האדנות בהיסטוריה הרוסית,

שאותה גולל בהרחבה בספרו רוסייה תחת המשטר הישן. דפים קצרים אלו הם, בעיניי, פסגתו של הספר, מפני שהם מתמצתים את הלקח המהותי שפייפס מבקש להנחיל: ההיסטוריה הרוסית ניתנת להבנה רק כאשר מעמידים מולה את זו של אירופה המערבית. האימפריה הרוסית הקדומה (נסיכויות קייב־רוס ומוסקוביה) התגבשה בקצוות הצפון הנידח של אירואסיה, אזור שאדמתו דלה, גבולותיו קשים להגנה והוא חסר מוצא אל הים. המדינות האירופיות, לעומת זאת, התפתחו באזור שוקק שהתברך באדמה פורייה, במכשולים טבעיים ובקווי חוף ארוכים. רוסיה הפרוטו־אימפריאלית נולדה אל תוך אקלים תרבותי קשה, שכן שום ציוויליזציה קלאסית לא הגיעה מעולם לאזור רוס של צפון אירואסיה. המדינות האירופיות הקדומות, לעומת זאת, הוקמו על היסודות האיתנים של התרבות היוונית־רומית. כתוצאה מכך, רוסיה הקדומה כמעט לא הכירה מושגים משפטיים קלאסיים, כגון שלטון מוגבל ורכוש פרטי. היא ספגה מידה מסוימת של השפעה יוונית־רומית בשל קרבתה לקונסטנטינופול, אך המורשת התרבותית של האימפריה הביזנטית ממילא לא הייתה עשירה במיוחד פרט לתרומתה בתחום הליטורגי, ומכל מקום, לא הייתה מאתגרת מנקודת מבט פוליטית. פייפס מזכיר שהמוסקוביטים קראו אמנם מספר טקסטים פוליטיים ביזנטיים, אך גם אלה הועברו מבעד למסננת של תיאוריית האדנות הבלעדית שטיפחו הם עצמם. ראוי לציין גם את החותם שהותירו הנוודים של ערבות אירואסיה בהיסטוריה של האזור: המונגולים שלטו ברוסיה במשך מאתיים שנה, וצאצאיהם היו קוץ בבשרה של האימפריה עוד זמן רב לאחר

ברפורמות. אנשים מן המערב יתקשו אולי להאמין בכך, אך הרוסים האמינו באמת ובתמים ביתרונותיה של האוטוקרטיה. פרוקופוביץ', טאטישצ'ב, קרמזין, אובארוב, פובדונוב, קטקוב ושמרנים אחרים סברו בכנות כי האוטוקרטיה היא צורת השלטון המתאימה ביותר לרוסיה, וכי בלעדיה לא תהיה לארצם תקומה. בעיניהם, אוטוקרטיה ופטריוטיזם רוסי היו מושגים חופפים. פייס אינו מתעסק אמנם בחקר דעת הקהל הפוליטית, אך לא יהיה זה מרחיק לכת לומר שתפיסותיהם של השמרנים המלומדים היו מקובלות במידה רבה על המוני הנתינים הרוסים. אלה ראו בשלטונו של הצאר עובדת חיים טבעית והכרחית; הצאר קודש על ידי האל, ולכן, בלעדיו תשקע רוסיה במצולות החטא והשחיתות. הם לא העלו בדעתם שום אפשרות אחרת. השאלה היא, כמובן, אם הרוסים של היום יכולים לקבל שיטת משטר אחרת. למרבה הצער, פייס אינו מתייחס ישירות לשאלה זו וספרו מסתיים עם המהפכה. ברי שהוא מאמין גדול בכוחה של התרבות, ונדמה, למקרא חיבוריו, שהאוטוקרטיה תמשיך להיות גורם חשוב בתרבות הרוסית, ממש כפי שהייתה זה מאות שנים. בכל רגע היסטורי שבו נדמה היה שרוסיה עולה על נתיב חדש – 1613, 1730, 1767, 1809, 1825, 1861, 1905, 1917 – היא שבה תמיד אל חיק האוטוקרטיה. לנוכח הפופולאריות שממנה נהנה כיום משטרו של פוטיין והמדיניות הנמשכת של ריכוז כוח רב יותר ויותר בידי ראש המדינה, נראה שזהו הנתיב שבו צועדת רוסיה גם כיום.

ר' יצ'רד פייס מכנה את עצמו "הלא-שייך", ותואר זה יאה לו. במהלך דרכו המקצועית העשירה הוא סירב

מכן, בעוד שרוב מדינות אירופה, חוץ מאזורי הספר המזרחיים והדרומיים, היו מוגנות מפני פשיטות הנוודים. פייס סבור כי מאפיינים אלו – גיאוגרפיים, תרבותיים וצבאיים – עומדים ביסוד ההבדלים בין התרבויות הפוליטיות הנפרדות של רוסיה ושל אירופה.

אחרי שהכין את הבמה ההיסטורית מציג פייס את שחקניו – ההוגים השמרנים הרוסים הבולטים מן המאה השש־עשרה ועד ראשית המאה העשרים. הפרק העוסק במחשבה פוליטית במוסקובה הקדומה אינו מספק ביותר, אך בני הנסיכות הזאת ממילא לא הרבו לכתוב על פוליטיקה ולפיכך לא עמד לרשות פייס חומר רב מלכתחילה. אפשר אולי לטעון כי עצם העדרם של טקסטים פוליטיים מוסקוביטיים מגלה לנו משהו על המחשבה הפוליטית הרוסית הקדומה – כלומר, את העובדה שכבר בשלב מוקדם מאוד התגבשה בתרבות זו האידיאולוגיה הרואה בנסיך העריץ וביורשיו את אדוני הממלכה.

השינוי האמיתי החל עם פטר הגדול. פטר היה הצאר הראשון שניסה במודע להפוך את רוסיה לארץ מערבית. הוא ידע כי יש משהו מביך במקצת בצורת השלטון הרוסית, לפחות מנקודת מבט פוליטית אירופית. הצאר היה חזק מדי ונתיניו משועבדים מדי. הוא – ואחריו, בין השאר, קתרינה השנייה, אלכסנדר הראשון, אלכסנדר השני וניקולאי השני – ניסו לתקן את המערכת הרוסית בהשראת ההגות הפוליטית המערבית. כולם נחלו כישלון. יש לכך, כמובן, סיבות רבות, אך זו שפייס בוחר להדגיש בשמרווח הרוסית היא אידיאולוגית במהותה: המתקנים הרוסים לא הצליחו מפני שמרבית בני־עמם – ובוודאי ההוגים השמרנים שבהם עוסק פייס – לא רצו

בשרו את נחת זרועה של העריצות, הוא היה נחוש בדעתו להשמיע לנו את המסר שבו האמין, והוא ידע שבסופו של דבר גם נשמע אותו. כך אכן היה, ועלינו להודות לו על עקשנותו. מפני שעתה, אם ירצה בכך ואם לאו, הוא אינו ניצב עוד בדד; כולנו היינו ל"לא-שייכים".

מרשל פו מרצה במחלקה להיסטוריה באוניברסיטת איווה.

להצטרף לאפנות אקדמיות חולפות, ובשל כך נדחה על ידי הקבוצות שהתיימרו להכתיבן. בידוד כזה עלול להיות מכאיב, ואף שפייפס, בגישתו הסטואית, מסרב להודות בכך, אין ספק שבשעתו פגע בו הדבר. ועם זאת, הוא המשיך בשלו. למרות כל הקשיים הוא לא חדל ממאמציו לנסות להסביר לנו מה קורה "שם", גם כשסירבנו לשמוע, גם כשדחינו את דבריו, ואפילו כשכונה על ידי חלק מעמיתיו פרנואיד, קנאי ומחרחר מלחמה. כמי שחווה על